

BESLUT

2019-04-01

Dnr: 18/01135

SAKEN

Svenska nyheter, SVT1, 2018-03-30 och 2018-04-06, inslag om friskolor; fråga om opartiskhet

BESLUT

Inslagen frias. De strider inte mot kravet på opartiskhet.

INSLAGEN

Inslaget den 30 mars 2018

Inslaget handlade om segregation och det fria skolvalet och inleddes genom att programledaren sa följande.

Nu ska vi prata om att jag och mitt it-team har utvecklat en homepage för the world wide web och den är till för dig som har barn och som vill att det barnet ska bli lyckligt, hamna i rätt sällskap och inte dö i förtid.

Programledaren sa sedan att en kvällstidning gjort en undersökning som visat att svenskarna är rädda för segregation. Programledaren förklarade vad segregation innebär med hjälp av tre skålar med godis och sa bland annat följande.

Här har vi den stora välmående medelklassen. Här är det skidseminstrar, en och en halvplans villa och ganska ny bil. Barnen går i en bra skola som drivs av ett aktiebolag. [...] Här borta, här är det parabol på balkongen och rökare i mjukisbyxor. Föräldrarna är lågutbildade och barnen blir också det i överbelastade kommunala skolor. [...] Och här borta, här är det avfolkningsbygd med vårdcentraler ombyggda till flyktingboende, kommunalskola eller föräldrakooperativ som tagit över en gammal byskola. [...] Och, riktigt så här segregerat är Sverige inte än men 80 procent är alltså rädda för att Sverige håller på och bli så här hemskt.

Programledaren sa därefter att segregationen är ett växande samhällsproblem och inte är bra för någon, något som alla partier är överens om. Därefter läste han ett citat från en politiker som sagt att direktörens och lokalvårdarens barn ska gå i samma skola och några klipp från *SVT Forum* visades. Programledaren

pratade sedan om att många vill förbjuda religiösa friskolor. Han sa bland annat att ett förbud mot religiösa friskolor inte skulle motverka segregationen och att om man pratar om de religiösa friskolorna undviker man själva friskolereformen, som är det riktigt läskiga.

Programledaren presenterade friskolereformen som ”världens mest extrema friskolereform”. Han sa att det, innan reformen, var betydligt mindre skillnad mellan skolorna än vad det är nu och ett klipp från år 1991 visades där en tidigare statsminister kort förklarade hur reformen var tänkt att fungera.

Programledaren konstaterade sedan att det efter reformen endast blev bättre för medelklassen och hänvisade till en rapport från Skolverket. Rapporten visade att klyftorna mellan olika skolor ökat de senaste 20 åren, att föräldrarnas utbildning har större inverkan på barnens betyg nu samt att det främst är högutbildade föräldrar som flyttar sina barn till bättre skolor. I samband med detta visades skyltar med diagram och bilder från Skolverkets hemsida med texten ”Familjebakgrundens betydelse för betygen har ökat”. Sedan sa programledaren följande.

Och jag vill vara tydlig här. Jag säger inte att alla friskolor är bättre än alla kommunala skolor. Det finns jättemånga kommunala skolor som är toppen och det verkar ha något mystiskt samband med att de oftast ligger i rikare bostadsområden. Men det är ett för komplicerat samband för den här lilla hjärnan du så det tar vi inte upp nu. Så kommunala skolor i all ära men det vi pratar om här det är friskolorna. Och där finns några olika orättvisa grejer som till exempel att det spelar roll när på året man är född. För det ingår i systemet. Folk förväntas ställa barnet i kö direkt när de föds.

Programledaren sa sedan att det hos medelklassen finns en inneboende efterfrågan på segregation och att deras val bidrar till den. Sedan sa han bland annat följande.

Förbjud Livets ord och muslimskolor, de bidrar inte till integration, det gör de inte, men det kommer inte spela någon roll om vi inte tar itu med det riktiga problemet, så vi måste förbjuda friskolor helt och hållet. Det borde ju gå, tycker jag. För alla tycker ju att alla barn ska ha samma chans, ja, hade vi kunnat göra, om inte folket hade sagt nej. Sju av tio, alltså typ lika många som är rädda för segregation, vill ha kvar friskolorna som skapar segregation. [...] för rikingarna de kommer aldrig anstränga sig för att integrera sig med er. Ni som är här [pekar på det gröna och bruna godiset] ni måste integrera er med dem. Och det är här det kommer in, webbsajten som jag har webb-designat tillsammans med mitt top-of-the-line webb-designteam. Så att så här gör ni. Ni går in på [...] webbsajten skolkö.svt.se och jag vet att det blir skol ko men det var ändå det bästa av de som fanns men detta är inget skämt, detta är inget skämt, detta är public service i sin finaste form. Detta är alltså en hemsida som automatiskt sätter ditt barn i kö på de populäraste friskolorna i ditt län eller hela Sverige om du vill och detta är på riktigt, dina licenspengar har gått till detta. Okej? Så gå in på skolko.svt.se, fyll i era personuppgifter och följ instruktionerna så kommer ditt barn hamna i alla friskolköer som du vill. Sajten finns på svenska, engelska och arabiska. Skolko.svt.se och jag vet att ni som behöver det här mest inte tittar på det här programmet så ni andra som fortfarande tittar, bli i alla fall pyttelite bättre människor. Sprid detta i sociala medier och på alla sätt ni kan, åk till förorter och ring på, berätta för alla detta funkar på riktigt. Skolko.svt.se och det här är viktigt för oss allihop för barnen är vår framtid. [...]

Men för er andra tajma ägglossningen och framförallt ställ era barn i kö på skolko.svt.se så kommer allting bli bra.

Inslaget den 6 april 2018

I *Svenska nyheter* den 6 april 2018 sändes ett inslag som handlade om friskolornas reaktion efter det tidigare inslaget. Bland annat sa programledaren följande.

Välkommen till programmet som både pratar om nyheterna och är med i nyheterna. Förra veckan så gjorde vi så att folk som inte visste hur man ställer sig i kö till friskolor jättelätt kunde ställa sig i kö till friskolor och då blev friskolorna arga.

Sedan visades ett kort klipp ur Rapport den 4 april 2018 där vd:n för Friskolornas riksförbund sa att alla 17 000 registreringar behövdes kontaktas av skolorna för att säkerställa om de var riktiga. Därefter sa programledaren följande.

Och så klagade friskolorna också på att de blev "spammade" alltså att systemet inte är byggt för att klara så här många anmälningar. Nä det är ju exakt det vi säger. Systemet är inte byggt för att alla barn ska kunna söka. Friskolorna har ju faktiskt själva drivit på för att det ska vara obligatoriskt att ställa sig i kö där. De vill att 900 000 barn ska kunna ställa sig i kö och nu var det 994 barn så lycka till sen hörni. Och jag vill säga också att detta är faktiskt riktiga barn som sökt så sluta kalla dem för spam. Oavsett vilket samhällsskikt de kommer ifrån så är det lite väl hårt va. För som vanligt så glömdes ju barnen bort här för att Friskolornas riksförbund fokuserade på kostnader. Nu vet ni. Jag väljer hellre att ett barn nu har samma chans som alla andra barn även om det innebär att en administratör måste mejla nån.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anser i huvudsak att inslaget den 30 mars 2018 var ett tydligt kontroversiellt vänstervridet ställningstagande mot friskolor. En anmälare anser att det var anmärkningsvärt att Sveriges Television (SVT) utnyttjade sin mediala genomslagskraft i en fråga som står högt upp på den politiska agendan och är en tydlig konfliktfråga i partipolitiken. Anmälaren anser även att man i inslaget framställde det som att det endast är välbärgade personer som har sina barn i friskolor.

Anmälarna anser dessutom sammanfattningsvis följande:

- SVT saboterade friskolornas antagningsprocess, bland annat genom att uppmana tittarna att använda webbplatsen skolko.svt.se och på så sätt spamma skolorna. Detta upplevdes som trakasserier, politisk aktivism och vandalism.
- SVT gav sig på enskilda företagare i en bransch där alla skolor är godkända och kontrollerade av berörda myndigheter.
- Det var fel av SVT att över huvud taget starta webbplatsen. Det var tydligt att webbplatsen var en politisk kampanjsajt.

- SVT propagerade för kommunala skolor, något som var extra klandervärt under ett valår.

En av anmälarna är vd:n för Friskolornas riksförbund. Anmälaren anför bland annat, utöver ovan nämnda kritik, att de friskolor som mottagit ansökningar genom webbplatsen har drabbats av höga extrakostnader och merarbete då ett stort antal av de sökande inte varit seriösa samt att ansökningsformuläret varit ofullständigt. Anmälaren kritiserar att SVT hävdade att de säkerställt att endast korrekta anmälningar med riktiga personnummer kunnat skickas när så inte var fallet. Anmälaren bedömer att minst 25 500 ansökningar inkom till medlemmarna i förbundet under påskhelgen. Anmälaren anser även att inslaget stred mot bestämmelsen om mediets genomslagskraft då inslaget uppmanade till brottet oredligt förfarande.

I anmälan framförs även kritik mot *Svenska nyheter* som sändes den 6 april 2018. Anmälaren anser att programledaren raljerande framställde det som att Friskolornas riksförbund kallat barn för spam och att det var vilseledande.

Flera anmälare har även anmält artiklar i en svensk morgontidning samt en artikel på SVT:s webbplats.

Flera olika uppgifter om sändningsdatum och plattformar förekommer i anmälningarna. Nämnden har, mot bakgrund av innehållet i anmälningarna, granskat det inslag om friskolor som sändes i *Svenska nyheter* den 30 mars 2018 samt den 6 april 2018.

En anmälare är kritisk till ytterligare ett inslag i programmet som handlade om alkoholberoende och anser att det stred mot bestämmelsen om respekt för privatlivet.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SVT har getts möjlighet att yttra sig över om inslaget som sändes den 30 mars 2018 överensstämmer med kravet på opartiskhet. SVT anser att det, med tanke på programmets karaktär och granskningsnämndens praxis, överensstämmer med kravet och anför sammanfattningsvis följande.

Svenska nyheter är ett satiriskt aktualitetsprogram som tar upp nyhetshändelser, ofta med koppling till inrikespolitik. I tablån presenteras det på följande sätt: ”[Programledaren] leder satirprogrammet som ska förklara varför saker är som de är, och hur de borde vara, och skämtar om sånt som är politik och sånt som man inte visste var politik. Det veckoaktuella programmet tar upp de största inhemska nyheterna, med fokus på ett huvudämne.”

Det aktuella inslaget var upplagt som ett reportage där det redogjordes för ansats

och vision med friskolereformen som sedan följdes upp med utfall och nuläge ett antal år senare. I inslaget drev programledaren med kösystemet och om hyckleri och fördomar i allmänhet. Källorna till analysen redovisades tydligt.

Som framgick av inslaget var udden i satiren att det i Skolverkets rapporter kommit fram att klyftorna ökat de senaste 20 åren och att systemet användes mer av högutbildade trots att syftet med reformen bland annat var att motverka segregation. Satiren pekade på att trots att 80 procent angett att "segregation" var det som de var mest rädda för, var stödet för systemet stort. Den kritik som framkom var generellt hållen.

I inslaget gjordes bland annat en humoristisk illustration där frågan hur man skulle göra för att människorna skulle integrera sig med varandra ställdes och olika politiker citerades. Inslaget drev inte bara med friskolereformen och friskolesystemet utan även med sig själva. Detta gjordes, som kännetecknande för sin genre, med elak ironi och en kritisk infallsvinkel.

I programformatet ligger att redaktionen ibland interagerar med publiken, ställer en fråga eller uppmanar publiken att göra något för att undersöka ett ämne eller en företeelse och sedan återkoppla utfallet i kommande program. I detta inslag hade redaktionen byggt webbplatsen, "Skolko", där föräldrar kunde ställa sina barn i kö till en friskola på ett betydligt enklare sätt än annars. Redaktionen avsåg att undersöka om ett enklare sätt för föräldrar att ställa sina barn i kö till de eftertraktade skolorna skulle underlätta för de sökande och bidra till fler ansökningar. Avsikten var att sedan undersöka hur systemet i så fall fungerade.

Vad och hur publiken skulle göra och vad detta skulle kunna visa visste inte redaktionen. Publiken uppmanades att använda sig av systemet, inte ta avstånd från det. Redaktionen bedömde inte att driften med systemet eller uppgifterna som uppgavs i inslaget var kontroversiella eller förespråkade någon politisk riktning specifikt.

Resultatet av redaktionens grepp med webbsidan blev att 994 barns föräldrar använde sig av "Skolko". 69 barns föräldrar valde funktionen "hela landet". Resterande barn ställdes i kö till skolorna i det län där de bodde. Redaktionen hade ombesörjt att det inte gick att använda "Skolko" om barnet inte hade ett giltigt personnummer. Verktöget kontrollerade kontrollsiffrorna i de personnummer som uppgavs och validerade dem så att det inte skulle vara tekniskt möjligt. Ett av de personnummer som anges på en av de handlingar som skickats in tillsammans med anmälan från vd:n för Friskolornas riksförbund som exempel på en felaktig anmälan är till exempel ett riktigt personnummer. En anmälan via "Skolko" kunde inte vara mer komplett eller felaktig än en vanlig, manuell anmälan. De som ville anmäla sina barn manuellt kunde anmäla dem till hur många skolor som helst. SVT vill poängtera att det inte förekommit någon uppmaning från redaktionens sida att göra felaktiga anmälningar.

I det påföljande programmet den 6 april 2018 gjordes ett uppföljande inslag där efterspelet av testet med webbplatsen följdes upp och även friskolornas reaktion och inställning framkom. Även i detta inslag drev redaktionen med attityder och något som liknar ett systemfel. Med humor visade programmet på en svaghet i systemet som inte kunde hantera när det användes i större utsträckning. Även om redaktionen i efterhand konstaterade att det hade varit bättre om webbplatsen inte innehållit funktionen ”hela landet”, hade 97 procent av de som använde verktyget inte använt den. Redaktionen stängde webbplatsen efter det att den blockerats av friskolorna.

Syftet med webbplatsen och inslaget var givetvis inte att sabotera någon antagningsprocess eller skada någon enskild företagare. Enligt SVT var det inte heller ett kontroversiellt eller partipolitiskt ställningstagande att häckla eller driva med systemet på det sätt som gjordes.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet). Kravet på opartiskhet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Bestämmelsen innebär bland annat att en programledare eller reporter inte får göra värderande uttalanden eller ta ställning i kontroversiella frågor.

Av granskningsnämndens praxis framgår att programformen har betydelse vid tillämpningen av kravet på opartiskhet. När det gäller program och inslag av klart parodisk, ironisk eller satirisk karaktär kan detta krav ställas lägre.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Nämnden får pröva en fråga om intrång i privatlivet endast om den person som berörs skriftligen medger det. Något sådant medgivande har inte inkommit till nämnden. Nämnden skriver därför av ärendet i denna del.

Granskningsnämnden tillämpar bestämmelserna i radio- och tv-lagen och i programföretagens sändningstillstånd. Det ingår inte i nämndens uppgift att pröva textinformation på webbplatser.

Inslaget den 30 mars 2018

I inslaget ironiserade programledaren över systemet med fritt skolval och friskolor mot bakgrund av en rapport från Skolverket. Inslagets satiriska karaktär framgick tydligt och den satiriska udden riktades mot att den nämnda rapporten visat att segregationen ökat efter skolvalsreformen trots att tanken var den

motsatta. Mot bakgrund av att det enligt nämndens praxis råder vida ramar för vad som får sägas i inslag som har en tydlig satirisk karaktär strider inslaget inte mot kravet på opartiskhet.

Vad anmälarna anfört i övrigt, bland annat om webbplatsen skolko.svt.se och programledarens uppmaning till tittarna att använda den, medför inte heller att inslaget strider mot de bestämmelser som gäller för sändningarna.

Inslaget den 6 april 2018

Med hänsyn till inslagets tydliga satiriska karaktär kan nämnden inte finna att den kritik anmälaren framfört medför att inslaget strider mot de bestämmelser som gäller för sändningarna.

Detta beslut har fattats av Malin Bonthron, Ulrika Hansson, Clas Barkman, Malin Bergström, Bo-Erik Gyberg, Pia Rehnquist och Kristina Åberg efter föredragning av Jenny Grass.

På granskningsnämndens vägnar

Malin Bonthron

Jenny Grass

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.